

Bibelsk diakoni i dagens kirkelige situasjon

Hovedforedrag på DNDF's generalforsamling 1979 av formannen i Diakoniråd for Den Norske kirke Kjell Petter Dahl.

Når vi går inn i dette interessante og høyst aktuelle tema, «Bibelsk diakoni i dagens uhyre kritiske og skjebnesvangre **kirkelige situasjon**», tror jeg det kan være nyttig at vi tar vårt utgangspunkt i den samfunnssituasjon diakonien for tiden befinner seg i.

Vi har et forholdsvis godt utbygget sosialt hjelpeapparat her i landet, og denne sosialomsorg er jo egentlig et indirekte resultat av den kristne kirkes virksomhet gjennom mange generasjoner.

Det kan vel ikke være tvil om at et bibelske menneskesyn og en bibelske kjærlighetstanke utgjør noe av den grobunn som de sosiale godene vokste fram av.

I denne forbindelse viser jeg til uttalelser av helsedirektør Mork og sosialminister Ryste. I en artikkel skriver Mork: «Kirkens diakoni og de frivillige organisasjoner har æren av å ha startet sykepleieutdanningen her i landet.»

Ruth Ryste sier: «Organisasjonene har fylt en funksjon nettopp ved å gå foran i arbeidet for grupper av mennesker som hadde det vanskelig. De har overfor myndighetene pekt på sosiale problemer som krevde en løsning. I første omgang fikk de offentlig støtte for egne tiltak, siden de tok staten opppgaven på seg som en forpliktelse. En kan erfor si at organisasjonenes arbeid var spiren til det omfattende offentlige ansvar som har vært avgjørende for den positive sosiale utvikling i vårt land.»

Vi bør derfor glede oss over at våre politikere ser det som samfunnets plikt å yte mest mulig innen sosialomsorgen. Det er ingen grunn til at vi skal kritisere våre myndigheter for at de etter hvert tar større og større ansvar for oppgaver som tidligere sorterte under kirkens diakoni. Vi bør tvært imot være takknemlige for at den diakonale surdeigen har gjenomsyret samfunnet i så stor grad som tilfelle er.

Men et betyr selvsagt ikke at vi skal lukke øynene for de problemer som reiser seg for kirken og dens diakonale virksomhet, nettopp på grunn av en stadig større offentlig aktivitet på sosialomsorgens område. Enkelte kristne føler seg anført av at stat og kommune rykker inn i områder som diakonien før hadde enerett i, og tilsynelatende skyver diakonien ut over sidelinjen. De mener det er tegn som tyder på at diakonien kan komme til å få trange kår i årene som kommer.

På den annen side noterer vi med glede at kirken bli mer og mer opptatt av diakonale spørsmål. Det er jo egentlig først etter annen verdenskrig det har lyktes oss for alvor å komme i gang med å bygge opp en samordnet diakonal virksomhet i vår kirke.

I 1945 ble Menighetpleienes Landsforbund dannet, og i 1959 fikk vi Diakoniråd for den norske kirke. De enkelte bispedømmerråd har opprettet diakoniutvalg, og diakonale prostiråd er begynt å komme i gang. På menighetsplan opprettes fler og fler diakoniutvalg.

På bispedømmeplan har vi fått stillinger for diakonikonsulenter, og det arbeides intenst med å tilrettelegge og opprette diakonistillinger ute i menighetene, stillinger som kan svare til en moderne diakoniutdannelse og tilfredsstillende de skiftende diakonale behov i vår tid. Hyppige diakonikurser sørger for å holde diakoniinteressen levende, og etterspørselen etter utdannede diakoniarbeidere blir ikke mindre med årene.

Men midt opp i alt dette gledelige, må vi allikevel konstatere at det fremdeles hersker en viss begrepsforvirring når det gjelder diakonien, både innefor og utenfor kirken. Ja, noen vil endog påstå at forvirringen er større enn noen sinne.

Ifjor vår skrev en advokat en artikkel i Aftenposten om forholdet mellom den kirkelige diakoni og humanitær hjelpevirksomhet. Han sier der bl.a.: «Vi har nok et vel utbygget nett av humanitære hjelpeorganisasjoner – anføres det fra de kirkelige aksjonsledere, men selv om disse organisasjoner «Har grepet noe av kjærlighetens ide bak det hele, er de ikke rette uttrykk for Kristi kjærlighet.» Det er «kirken» og «menigheten» som må gjøre det! sier han ironisk.

Artikkelforfatteren skriver videre at det er selvfølgelig godt at kristne mennesker søkes aktivisert til å øve barmhjertighet. Men han mener at man ikke må sette grenseskiller mellom kirkelig virksomhet og annet barmhjertighetsarbeid. Alt det som gjøres av godt i denne verden, uansett om utøverne kaller seg kristne eller ikke, er diakoni. Han konkluderer med å si at kirken ikke lenger kan ha monopol på ordet diakoni.

Bladet «Vår Kirke» erklærer seg enig i dette synspunkt, og skriver: Vi tror at utfordringen i fortellingen om en barmhjertige samaritan idag også kan gis denne versjon: de utenomkirkelige organisasjoner kan spille den barmhjertige samaritans rolle der kirke og menighet og troende er gått nøden forbi.»

Begge uttalesene vitner etter min mening om den **begrepsforvirring** som gjør seg gjeldende når det gjelder å forstå hva bibelsk diakoni er. Vi er klar over at det er vanskelig å finne noen klar definisjon i Bibelen på et diakonibegrep som er nedfelt i den kirkelige tradisjon. Og det er naturligvis riktig at alt det gode som gjøres i verden, bærer Guds

Over til neste side

Over fra forrige side

stempel. For Jakob skriver i sitt brev: «Alt godt kommer ovenfra, fra lysenes Far.» Men dette er ingen definisjon av det bibelske diakonibegrepet, slik som kirken opp gjennom tidene har oppfattet det.

Selvsagt kan utenomkirkelige organisasjoner spille den barmhjertige samaritans rolle, men liknelsen om den barmhjertige samaritan er ingen bibelsk illustrasjon av **diakoni**. Denne liknelsen forteller om det ansvar som alle mennesker har for hverandre, fordi vi er Guds skapninger. Omsorgen for medmennesker er et almenmenneskelig oppdrag. Gud har gitt oss budet om nestekjærlighet for at vi skal gjøre alvor av den bibelske brorskaps-tanken, og forvalte skaperverket på rett måte, ved å hjelpe hverandre og beskytte hverandre etter beste evne, helt uavhengig av den enkeltes livssyn eller religiøse tro.

I liknelsesfortellingen om dommedag i Matteus 25 setter Jesus dette ansvaret inn i et evighetsperspektiv. En gang skal alle mennesker – enten de bekjenner seg som kristne eller ikke – kreves til regnskap for hvordan de forvaltet ansvaret for sine brødre og søstre.

Men å kalle dette **diakoni**, er etter min oppfatning et klart brudd med den diakoniforståelse som har kirkelig hevd, og skaper bare forvirring omkring det bibelske diakonibegrep, en forvirring som lett kan komme til å utviske skillelinjene mellom det vi kaller sosialomsorg og det vi kaller diakoni.

Vi fornekte ikke at også diakonien har et **skapelsessteologisk** aspekt, men hvis vi entydig knytter diakonibegrepet til den første trosartikkel, er jeg redd for at vi kan havne i et almenreligiøst diakonisynd. Den bibelske diakonien hører alle tre trosartiklene til.

Vi finner en parallell i misjonsbegrepet. I den anledning siterer jeg en uttalelse av misjonsdirektør Arne Søvik i Det Lutherske Verdensforbund. På en misjonskonferanse her i Satavanger, sa han bl.a.: «Institusjonene er med all sin teknikk blitt et problem for kirken, fordi de har en tendens til å skilles ut fra menighetens liv og bli ledet av velferdsstatens prinsipper, mer enn av prinsippene i kristen misjon.»

Liknende betraktninger kan etter min mening også gjøres gjeldende for det bibelske diakonibegrepet. Vi må fastholde at diakonien er **vesensforskjellig** fra den offentlige sosialomsorg og alt humanitært hjelpearbeid. Ikke fordi sosial omsorg og medmenneskelighet er mindreverdige eller overflødig, men fordi den er og blir **religiøst nøytral**, noe diakonien aldri kan bli.

Myndighetene i noen av landene bak jernteppet har sett dette klart. Derfor opplever diakoniarbeidere i disse landene mange hindringer i sin virksomhet. Den kommunistiske stat ønsker ikke noe kirkelig konkurranse i sosialomsorgen.

Diakonien oppfattes korrekt nok som et spesifikt **kirkelig** arbeid, og derfor blir diakonissene mange steder nektet å arbeide blant barn og ungdom. Men gamle og evneveike kan de fritt ta seg av, for disse mennesker betyr lite for den kommunistiske stats fremtid, og det spiller derfor ingen rolle at de blir utsatt for kristen påvirkning.

I Polen hevder myndighetene at man ikke ønsker noen «favorisering» av medlemmene i en menighet. Derfor har den enkelte menighet ikke lov til å utøve fri og ukontrollert menighetspleie, og menigheten får ikke lov til å bruke sine midler til å hjelpe trosfeller uten tillatelse fra det offentlige.

Ideologene i øststatene har med andre ord god bibelsk teft når det gjelder å bestemme hva kirkens diakoni er. Diakonien kan ikke være religiøst nøytral.

Uten sammenlikning forøvrig kan vi vise til Loddenutvalget – med sin innstilling om «Diakonitjenesten i lokalsamfunnet». Her finner vi gledelig nok en temmelig klar forståelse av diakoniens egenart. I innstillingen heter det bl.a.: «For det første har diakonien sin egenart.... Innen kirken synes det å være noe ulike syn på hvorledes man nærmere skal forstå diakoniens egenart. Men felles for de ulike oppfatninger er at det hjelpemiddel som diakonien setter i gang, ses som en del av kirken samlede oppgaver. Diakonien har sin forankring i gudstjenesten og menigheten, og diakonien henter sin motivering i troen.... For det andre er diakoniens styrke nettopp dens forankring i menigheten.»

De nordiske diakoninstitusjonene hadde i juni måned en lederkonferanse på Ersta diakonianstalt. Forstanderen der - Bengt Wadensjø - holdt et foredrag over emnet «Diakoninstitusjonene og samfunnet.» Der kommer han med uttalelser som også har interesse for behandlingen av vårt emne, den bibelske diakoni i dagens kirkelige situasjon.

Jeg siterer følgende: «Nå er institusjonene blitt etablerte storforetakender, med hundrevis av ansatte. Vi rekrutterer ikke lenger vårt personell fra en kristen folkebevegelse, men på et bredere grunnlag, hvor som helst vi kan få tak i personell. Dette betyr at det ikke lenger er kirkefolkets diakoni som konsentreres på en institusjon. Kirkefolkets diakoni lever i menigheten.»

Etter disse spissformuleringene stiller så Wadensjø følgende brennbare spørsmål: «Betyr det at våre institusjoner har mistet sin kirkelige egenart, og betyr det at vi ikke lenger har noen eksistensberettigelse?» Han svarer delvis på et, ved å si: «Idag trenger vi å være oss vår profil bevisst, så vi kan slå vakt om det som før var en selvfølge. Det er når vi slår vakt om vår kristne profil at vi har eksistensberettigelse i samfunnets øyne, og vekker respekt, for vi er idag et kristent supplement til de øvrige institusjoner i samfunnet. Samfunnet selv er utbygget med sin sosialomsorg, og trenger ikke noe sosialt supplement av oss. Derimot kan vi mo-

esifikt nange gdom. av, for istiske at de ønsker menig- av til å menig- hjelpe d god irkens it nøy-

il Lod- onitje- ledelig oniens or det kirken s man

Men øemid- del av foran- conien dre er i me-

i juni instalt t fore- l sam- n også e, den 1.

ie blitt ris av nell fra redere sonell. diakoni folkets

er så «Betyr rkelige n eksis- st, ved øvisst, øfølge. vi har vekker t til de selv er r ikke vi mo-

tivere vårt arbeid hvis vi henviser til vår kristne profil og bygger vårt arbeid ut fra denne.»

Det er ikke sikkert at vi kan bruke Wadensjøes uttalelser som en beskrivelse av den situasjon diakoninstitusjonene her i landet befinner seg i. Han taler jo først og fremst ut fra svenske forhold. Men jeg tror at det også i Norge kan være nødvendig med en tilstrømning av diakonibegrepet og en sikrere forankring i Bibelens diakonisynt.

Dette gjelder ikke minst våre diakoninstitusjoner. Men ved en kirkelig utdannelseinstitusjon – enten den utdanner diakoner, prester eller kateketer – er det et saklig krav at de som underviser i de forskjellige fag, kan indentifisere seg med institusjonens målsetting, uten at den derfor kan kreve personlig tro av dem alle.

Diakoni betyr «tjeneste». Derfor vil utdannelsen ved en diakoninstitusjon også omfatte **oppdragelse** til diakonal holdning, og er derfor avhengig av at lærerne er konforme med det diakonisynt kirken står for. For diakonien har sin forankring i gudstjenesten og menigheten, og henter sin motivering fratruoen – for å sitere Lodden-utvalget ennå en gang.

Ingen fag ved en diakoninstitusjon er – etter min oppfatning – verdinøytrale. Livssyn, menneskesyn og samfunnssyn er hele tiden vevet inn i undervisningen og preger lærerne – bevisst eller ubevisst.

En bestemmer ikke diakoniens egenart ved å trekke ut enkelte fag i undervisningen og kalle dem «diakonale», like lite som man definerer diakoni ved å skille ut såkalte diakonale «spesialoppgaver» fra de oppgaver som den offentlige sosialomsorg har tatt ansvaret for. Vi kan være opptatt av de samme oppgaver, bruke de samme midler, hjelpe de samme mennesker, og allikevel vil diakonien hele tiden være vesensforskjellig fra sosialomsorgen.

For i diakonien er det **menigheten** som er i virksomhet.

Følger vi så et øyeblikk sporene tilbake til urmenighetens første diakonale virksomhet, støter vi straks på den vanskelighet at det er delte meninger om **diakonembetets** opprinnelse, og det som i denne forbindelse fortelles om i Apostlenes gjerninger 6. Men vi kan vel ihvertfall være enig om at vi her møter en av de aller eldste former for menighetsdiakoni, nemlig «den som utdeler».

Det var også andre som drev matutdeling på den tiden i Romerriket. I så måte kan vi tale om «offentlig sosialomsorg». Men når keiseren bidro til denne, var det ut fra helt andre motiver enn det som var drivkraften i modermenigheten i Jerusalem. For keiseren gjaldt det å hindre at de sultende massene gjorde opprør på grunn av sult, og det beste midlet han kunne bruke for å dempe gemyttene, «var brød og sirkus.»

Det er ikke vanskelig å se at den lokale diakoni i menigheten i Jerusalem allerede fra første stund ble

betraktet som en **nådegave**, fordi den var en menighetsfunksjon.

Legg merke til at det var ikke hvem som helst som ble tatt ut til denne tilsynelatende høyst materialistiske opppgaven: å dele ut mat til menighetens trengende – «den daglige diakoni», som det står på gresk. De sju menn som ble valgt ut, skulle «ha godt ord på seg» og være «fylt av Ånd og visdom.»

Med andre ord: de skulle ikke bare ha praktisk sans, hender og hode og et villig sinn til å utføre denne diakonale oppgaven, men en **åndsutrustning**, som ble gitt sammen med menighetens fullmakt, under bønn.

Luther så klart hvor nødvendig det er at diakonien har en slik trygg forankring i menigheten. I en preken på Stefanusdagen, sier han bl.a.: «På denne måten sørger den kristelige menighetsledelse både for legeme og sjel, slik at det blant dem ikke skal finnes noen trengende, som St. Lukas sier, men at alle må bli rikelig bispist både til kropp og sjel. Det er et riktig vakkert eksempel, og det ville ha vært godt, om vi kunne ha innrettet oss slik idag også, at en by som denne (Wittenberg) ble delt opp i fire eller fem deler, og hver del fikk sin predikant og noen diakoner, som skulle sørge for de syke og se til at ingen manglet noe. Men vi har ikke lempelige personer til det, og derfor tør jeg ikke gå i gang med denne oppgaven før Gud gjør oss til kristne.» (!)

Det er ganske oppsiktsvekkende at Luther – som ellers ikke vek tilbake for å sette i gang en kirke-revolusjon – ikke våget å sette i gang organisert menighetsdiakoni fordi han ikke hadde kristne mennesker nok til det!

Men det er lettere å forstå ham når vi ser diakonien under **nådegavens** synspunkt, for nådegavene er jo ifølge Det nye testamente menighetsfunksjoner, med blant annet det siktemål å **bygge opp Kristi menighet**.

Den finske kirke har dette klart uttrykt i sin kirkelov om diakonien i Finlands menigheter. Der heter det nemlig om diakonikomiteens oppgaver bl.a. at den skal «leda församlingen i tjanandets varv för att uppbygge Kristi kropp.»

Det er noen som mener at dette er et altfor snevert diakonisynt, fordi det ensidig tar sikte på dem som tilhører den troende menighet, og dermed overser alle de andre som lever i nød eller fattigdom her hjemme eller ute i verden.

Naturligvis går det an å misforstå både Paulus og Peter når de skriver om nådegavene – også diakonien. I 1. Kor. 12 bruker Paulus det velkjente bildet med legemet og lemmene for å beskrive menigheten med dens mange funksjoner. Der sier han at «lemmene skal ha samme omsorg for hverandre.»

Og i 1. Pet.4 skriver apostelen: «Tjen hverandre, hver med den nådegave han har fått, som gode

Over til neste side

Over fra forrige side

forvaltere over Guds mangfoldige nåde. Den som taler, skal se til at han taler Guds ord. Og den som tjener, skal tjene med den styrke Gud gir. Slik skal Gud i ett og alt bli æret, ved Jesus Kristus.»

Men denne innbyrdes omsorg mellom lemmene, mellom troende mennesker, tar sikte på å **begrense** legemets (menighetens) funksjoner. Den går tvert imot ut på at vi som lemmer skal hjelpe hverandre til å fungere best mulig som en enhet, som legeme.

Dette kommer kanskje klarest frem hos Paulus i Efeserne 6, der han også skriver om de nådegaver som Gud satte i menigheten: «Han gjorde det for å utruste de hellige så de kan utføre sin tjeneste (diakoni), og Kristi legeme kan bygges opp.»

Du bygger opp kroppen ved å bruke lemmene, men det å bygge opp kroppen er altså ikke noe mål i seg selv. Oppbyggingen skjer forat kroppen skal fungere bedre i alle de oppgaver som Gud har gitt menigheten.

Noen begrensning er det altså ikke tale om, når det er snakk om å bygge opp Kristi legeme. Selve livsnerven i alle nådegaver – også diakonien – nemlig kjærligheten, sprenger alle sosiale og nasjonale grenser. Det vi ser eksempler på helt fra den første kristne menighets tid. Det var en selvfølge at diakonene (f.eks.) tok seg av de fremmede som kom til lokalsamfunnet og diakonene hadde, som vi vet, endog ansvar for å begrave de døde som de fant, og som ingen vedkjente seg noe slektskap med.

Like grenseløs som Guds kjærlighet er skal diakonien være, men en må samtidig være seg sin egenart og sitt utspring bevisst. Den kristne diakoni er en av kirkens nådegaver, med det formål å bygge opp Kristi legeme. Hvis vi ikke ser diakonien slik, vil den i et moderne velferdssamfunn lett sekulariseres og miste sin bibelske karakter.

Diakonien er evangeliets «følgesvenn», den er uttrykk for den «tro som er virksom i kjærlighet», for å sitere Paulus. Diakoni er ikke medmenneskelighet i religiøs drakt, men den kristne kirkes hverdagsgudstjeneste – med evighetsperspektivet over seg.

Derfor er diakonien ikke noe «særoppdrag» av sekundær art i den kristne kirke – ved siden av Ordets embete, men en del av dette. Jeg kan ikke være enig med dem som hevder at diakonen ikke er medinneholder av et kirkelige embete, og at hans oppgave ikke utgjør en del av kirkens formidling av Guds frelse.

Luther kalte nattverden for et «synlig ord». Det sammen kan sies om diakonien. Ifølge Jakob finnes det ingen tro uten gjerninger, og følgelig heller ikke noen forkynnelse i menigheten uten diakoni i en eller annen form.

Til det kirkelige embete hører forkynnelse, nådemiddelforvaltning, undervisning og sjelesorg – men til denne sjelesorg hører også den form for

omsorg for mennesker som vi med et gammelt uttrykk kaller diakoni.

Vi bør vokte oss for en formalistisk oppdeling av det kirkelige embete, og vi bør ikke glemme at det er med **nådegaver** Gud utrufter sin menighet og får den til å fungere – herunder også diakoniens nådegave. Etter bibelsk syn har alle lemmene – nådegavene – like stor betydning. Det kan etter min mening ikke være riktig å tale om kirkens «primær-oppdrag» (forkynnelse og sakramentforvaltning) som noe adskilt fra et kirkens «sekundær-oppdrag» (diakoni, undervisning, sjelesorg.)

Vi må arbeide for en differensiering av det kirkelige oppdrag som er av rent **ordningsmessig** karakter, og vi bør ikke være bundet av teologiske prinsipper som låser diakonien fast til et høykirkeleg embetssyn.

Ser vi i denne forbindelse på diakoniens status i kirken, synes jeg det er grunn til å avvise alle tendenser til å konstruere en prinsipiell forskjell mellom **innvielse** til en kirkelig tjeneste og en **ordinasjon** til et kirkelig embete. I prinsippet er denne kirkelige handling den samme. Det ser vi av Det nye testamente. Alle som ble kalt av menigheten til å ivareta en tjeneste, ble innviet på samme måte, under bønn og håndspåleggelse. Dermed var de alle **rite vocatus** – rettelig kalt – enten de skulle forkynne evangeliet eller dele ut mat til menighetens enker, eller begge deler, som Stefanus.

Det har vært hevdet at **kateketen** – som medinneholder av «det kirkelige primær-oppdrag» – burde kunne forkynne og forrette både dåp og nattverd, ved siden av sin undervisningstjeneste. Jeg er ikke uenig i at kateketen kan tillegges slike kirkelige funksjoner, men ikke ut fra den motivering som splitter opp det kirkelige oppdraget.

Men de samme oppgaver bør også kunne pålegges diakonen. Fra oldkirken vet vi at diakonen gikk på besøk til syke etter gudstjenesten, og bar med seg mat fra kjærlighetsmåltidet og gjerne brød og vin fra nattverdhandlingen. Skulle det være noe til hinder for at diakonene forretter nattverd for syke og enslige på samme måte idag?

Det er intet i Det nye testamente som tyder på at diakonen hadde noen **liturgisk** funksjon i de første menigheter.

Jeg tror heller ikke at det å gi diakonen liturgiske oppgaver i seg selv er nok til å gjenopprette vår «diakonale profil».

Men jeg er overbevist om at det å trekke soknediakonen inn i høymessen vil kunne bidra til å understreke diakoniens sakrale karakter og styrke diakonens status både i menighetens bevissthet, og i forholdet til prest, klokker, kateket, og andre kirkelige medarbeidere.

Vårt mål i dagens kirkelige situasjon må ihvertfall være å fremholde diakoniens forankring i gudstjenesten og i menigheten, så vi kan verge oss mot at et sekularisert diakonibegrep får innpass, tømt for sitt bibelske innhold.